

HAGYOMÁNY

A pesti Duna-víz-árus

A XIX. század pesti utcáinak megszokott alakja volt a Duna-víz-árus, aki kétkerekű szamaras kordéjával házról házra járva kínálta áruját. A fővárosi házalók egykor oly tarka seregében ő számított talán a legnépszerűbbnek, nemcsak a naponta fontos áruja miatt, hanem többnyire jellegzetes figurája és jámbor igavonó állata okán is.¹ Népszerűségéről bizonyodik, hogy az 1860-as években népszínmű és nyomtatásban megjelent verses életkép is készült róla.²

Az 1860-as években például a Lipót- és a Terézvárosban működő Duna-víz-hordót Gyönyörű Jóska néven ismerték sokan. A házakban napjában kétszer is megfordult. Amint egy korabeli beszámolóban olvashatjuk: „*Piros sipkája, piros cseréppipája és piros orra messze elvirítanak. A kapu aljában vastagon kezdi rá mondókáját, 's lesi, míg valaki a folyosón megjelen; ekkor a legvékonyabb diszkantban, mely valahonnan a szomszédból hallszik jöni, hirdeti árujának hasonlíthatatlan voltát, 's korholja a cselédeket, hogy miért nem a szép dunavizzel hordatnak maguknak dunavizet. A szolgálókkal az ő izlésök szerint eldévajkodik; a köréje sereglett gyermekeknek éktelen pofákat vág. Szamara még népszerűbb, mint ő maga. A csacsi, melyet költői gazdája Laurának keresztelt el, a mutatóujj legkisebb intésére elkezd ordítani. Első lábával kiveri, hány szeretőt tart a Náni, a Zsófi vagy a Kati; füleivel ollót csinál, farka hegyét a szájába veszi; szóval, igen jovialis állat, melyet a gyerekek jól tartanak zsemlyével és czirógatással.*”³

A Vasárnapi Ujság életképirója által imigyen lefestett „dunavizes” nélkülözhetetlen szolgáltatást nyújtott egészen a XIX. század végéig, amíg a fővárost nem látták el vízvezetékkel. A belváros lakossága korábban ugyanis a magánkutak vizét fogyasztotta, s mivel a pesti kutak vize salétromos és kemény volt, a mosáshoz és a főzéshez a Duna lágyabb vizét használták. Noha a korábbi időkben puttonyos asszonyok hordták a Duna vizét a távolabbi házakhoz, a város terebélyesedése miatt „*az 1825-dik évben vállalkozott az első vízfordogató, ki egy szamar fogatú, kétkerekű taligán a legtávolabbi részeire is a városnak elhordta a vizet*”.⁴ A XIX. század második felében azonban már egyre többen űzték ezt a foglalkozást, a fogatos vízfordók száma az 1850-es években meghaladta a húszat, 1881-ben pedig 87 főt tett ki a létszámuk.⁵

A vízárus kora hajnalban az alsó Duna-parton kezdte a munkáját. Taligájára hat-nyolc puttony fért föl egyszerre. Ezeket egyenként megtöltötte egy rúdra erősített favödör segítségével. A hosszú nyelet azért használták, hogy a parton állva minél mélyebb és tisztább vízből meríthessenek. A 15–20 literes faedényt a hátára kapva vitte föl a parton várakozó fogatához. Rendszerint feleséget és egy segédet tartott. Míg a két férfi a puttonyokat megtöltötte és felcipelte, az asszony a taligát őrizte. Majd elindultak a megszokott útvonalon az

1 Részletes ismertetését adja Létay Miklós: Az utca népe Pest-Budán (1848–1914). Bp., 1993. 13–16.

2 Vö. Békés István: Szegény ember gazdag városban. Bp., 1973. 13.

3 Fővárosi képek. III. Dunavizes. Vasárnapi Ujság XII. 1865. 5. sz. [52–55.] 53.

4 Prónay Gábor: Vázlatok Magyarhon népeletéből. Pest, 1855. 91.

5 Létay Miklós i. m. 13.

„Dunaviz hordogató” a pesti parton, Szterio Károly akvarellje
(Prónay Gábor 1855. Oldalszámozás nélkül)

állandó megrendelőikhez, ahova reggel is, délután is – tehát napjában kétszer – kellett vizet vinni. Egy nap négyszer-ötször fordultak. Állandó megrendelőik ellátása után házról házra járva hangos „Donauwasser!”, utóbb pedig „Duna-vizet!” kiáltással igyekezett felhívni magára a figyelmet. Ha vevőre talált, a puttonyt a hátára kapva maga vagy a segédje vitte föl a vizet a konyhába, s az erre a célra szolgáló tárolóedénybe öntötte. Egy puttony vizet három krajcárért árult, azonban a tarifa az emeletek számával és a Dunától való távolsággal arányosan emelkedett. Általában emeletenként egy krajcárt kértek.

A hajdani „dunavizes”-ek a várost felosztották egymás között; mindegyiknek megvolt a maga körzete, s ezt idővel fiaik örökölték. Persze az is előfordult, hogy – amint ezt egy korabeli újság megírta – férjhez adott leányának a vízihordó „a fél Terézvárost” adta hozományul.⁶ A tehetősebb vízárusok többnyire *legényt*, más néven szolgát tartottak; ő gondoskodott róla, hogy a vízesedények megtöltsenek, és a megrendelőkhöz eljussanak.

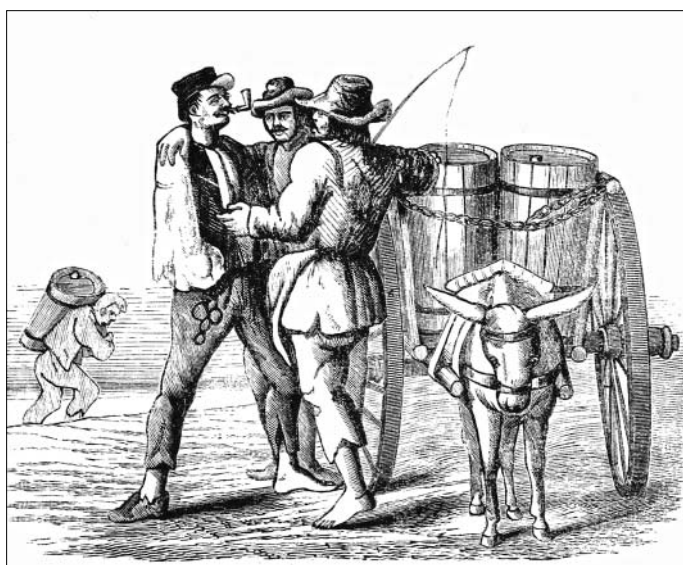
Egy másik korabeli beszámoló szerint, ha a Duna-parton egyszerre többen összejöttek, a „*gazdák beszélgetése alatt a szolgák megtöltötték a puttonyaikat, s a gazdák kíséretében elkezdték járni a várost saját negyedeik és utczáik szerint. Mikor pedig a déli harangszó étkezésre szólít minden jobb lelket, ott látjuk ismerőseinket ismét a Duna parton, szépen letelepedve a laczikonyhák körül.*”⁷ A szegényebbeknek ellenben a feleségük segédkezett. Olyan is akadt, aki még a taligáját is maga húzta.

6 Szokoly Viktor: Honi életképek. II. A dunavizhordó. Budapesti Viszhang 1856. 24. sz. 200–201.; 25. sz. 208–209. 200.

7 Szokoly Viktor 1856. 209.

„Dunavizes”-ek vizesputtonyokkal (Az Ország Tükre 1864. 113.)

Beszélgető „dunavizhordó”-k
(Budapesti Viszhang 1856. 200.)

Amint Békés István megállapította, a dunavíz-hordók nem tartoztak semmiféle céhbe, egyesületbe, szövetségbe, társulatba, ám az egymás közt pontosan megállapított mezsgyéket mégis szigorúan betartották. Egy-egy Duna-víz-hordó vagy Duna-víz-hordó família éveken keresztül ugyanannak a kerületnek, körzetnek az utcáit járta, s ha újabb meg újabb házak lakóinak is kínálta a friss Duna-vizet, sosem volt határsértés, mert ebben az időben Pest házai gomba módra nőttek ki a földből.⁸

A „dunavizes” télen is rótt a körzetének utcáit. Egy korabeli feljegyzés szerint „a’ téli

8 Békés István i. m.12.

„Dunavizes” és szolgája
(Vasárnapi Ujság 1865. 53.)

Selmeczi Kovács Attila

fagy beálltával foglalkozása igen keserves, midőn a' jégbe lyukat vágnia 's terhével a' meredek és csúszós parton fölkúsznia kell”.⁹ Tavasztól ősziig viszont legnagyobb ellensége az eső volt, ugyanis ilyenkor a legtöbb házban a cselédnépet vödörrel-cseberrel szalajtották az ereszcsonnak szájához, s ha a háziasszonyok által nagyra becsült esővízből több napra valót sikerült felfogni, a vízárus elesett a napi biztos keresetétől.¹⁰

A főváros közműhálózatának kiépítésével szinte egy csapásra megszűnt ez a sajátos – meglehetősen rövid életű – foglalkozás, amely fontos szolgálatói szerepén túl egyik jellegzetes színfoltja volt XIX. századi fővárosunk arculatának.

Hagyományos seprűkötő a Tápió-vidéken

A Tápió-vidéki Farmos településen Jakab Zsolt egy hagyományos mesterséggel, a seprűkészítéssel foglalkozik. Napjainkban számos ilyen mesterség tűnik el. Ezeknek és a hozzájuk kötődő tudásnak a megőrzése fontos részét képzik nemzeti identitásunknak. A régi idők embere harmóniában élt a tájjal, a környezetében fellelhető természetes anyagokból készítette eszközeit, például a seprűket is. A Debreceni Egyetemen jelenleg is zajlik kutatás a hagyományos seprűkészítésről. Azt gondolnánk, hogy biztos a néprajz vagy a honismeret tudományterületén lehet ez érdekes. Azonban van botanikus, növényeket kutató egyetemi professzor is, aki tanulmányozza a hagyományos seprűkészítést. Ennek kutatása segíthet például seprűalapanyagként használt növényfajok elterjedésének megismerésében is. Interjúnkban Jakab Zsolt munkáját mutatjuk be, aki az apjától tanult tudás alapján végzi a munkáját.

– *Mióta készít seprűket?*

– 30 éve.

– *Honnan jött az ötlet, hogy ezzel foglalkozzon?*

– Édesapámtól. Szegénységben éltünk, édesapám napszámban dolgozott, így ősszel nem volt pénz. Hogy valahogyan legyen megszorítva a kassza, édesapám csinált 10–15 seprűt, édesanyámmal bevittük gyalog Külsőmezőről Tápiószelére, és a piacon ott árultuk.

– *Vagyis édesapjától tanulta el a mesterséget?*

9 Prónay Gábor i. m. 91.

10 Békés István i. m. 13.